

GRÓSZ TAMÁS*

A szakértői bizonyítás megújításának kísérlete Angliában és Walesben

I. Bevezetés

Az utóbbi évek, évtizedek igazságügyi tévedései, vitatott bírósági döntései az angolszász jogterületeken – előbb az Egyesült Államokban, majd Angliában és Walesben¹ – felkeltették a büntetőeljárásokban folytatott szakértői bizonyítás felülvizsgálatának igényét. Előbb, 2005 novemberében a Kongresszus a törvényszéki szakértés felülvizsgálatára hatalmazta fel a National Academy of Science-t (NAS). Feladata szerteágazó volt, kiterjedt – többek között – a törvényszéki közösség, ideértve a szövetségi és helyi bünygyi laborok, orvosszakértők és halottképek jelenlegi és jövőbeni erőforrás igényeinek felmérésére a minőség és következetesség biztosítása, illetőleg a törvényszéki módszerek és technikák hatékonyabb kihasználása érdekében, a leginkább bevált gyakorlatok és iránymutatások összegyűjtésére és elemzésére a törvényszéki módszerek, technikák alkalmazása során, avagy a bünygyi laborok számára elérhető, képzett törvényszéki szakértők számának emelésére vonatkozó programokra való javaslattételre.² A NAS által erre a feladatra létrehozott független bizottság a 2006 januárjától 2008 novemberéig tartó tevékenysége során a törvényszéki szakértés számos hiányosságát tárta fel³. Széles körű vizsgálatuk érintette a törvényszéki módszerek és technológiák felmérését, a törvényszéki analízis pontosságát és hibahatárait, a szakértői interpretációk emberi hibáit, a törvényszéki oktatás és képzés aktuális helyzetét, a bünygyi laborok, a halottképek és orvosszakértői rendszerek felépítését és működé-

sét, költségvetésüket, jövőbeni igényeiket és prioritásaikat, valamint a különböző szakterületek (pl.: ujjnyomat vizsgálat, lőfegyver vizsgálat, írásszakértés) gyakorlatát, a szakvélemények tárgyaláson való felhasználásának kérdését, annak személyi és tárgyi feltételeit stb⁴. A megállapításokról és a javaslataikról *Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward* címmel jelentés is készült, amelyet 2009. év februárjában publikáltak. A jelentés az alkalmazott kriminálisztikai

módszerek közül a DNS vizsgálatok megbízhatóságát emelte ki, arra hivatkozással, hogy kizárólag e területen lehetséges következetesen és a bizonyosság magas fokán az azonosítás⁵. Gary Edmond ausztrál jogtudós olvasata szerint, mint lényegében tudománytalan, empirikusan nem alátámasztott és a kiterjedt elfogultság miatti sebezhetőség okán a NAS által kritizált számos, hanem a legtöbb törvényszéki módszer, eljárás és vélemény mégis használatos a nyomozásokban és rutinszerűen elismertek az angol büntetőeljárásokban is⁶. A NAS generális kritikáját elfogadva nem tűnhet véletlennek az, hogy az angol büntető igazságszolgáltatás az utóbbi években több, a szakértői bizonyításra visszavezethető hibás döntést hozott, amelyet felismerve a jogalkotó lépéskényszerbe került. Mike Redmayne professzor már a 2001-ben megjelent *Expert Evidence and Criminal Justice* című művében figyelmeztetett bizonyos szakterületeken készült bizonyítékok megbízhatatlanságára⁷. Természetesen nehéz lenne meghatározni, hány téves döntést eredményezett a rossz szakértői bizonyítás (is), de 2002 és 2010 között legalább 11 hibás ítélet alapult a vád által előterjesztett megalapozatlan szakvéleményen⁸, amelyek közül az alábbiak a legismertebbek:

1. *Dallagher-ügy*⁹: az emberöléssel vádolt terhelt elítélése lényegében a fülnyomat összehasonlításról

⁴ Committee on Identifying the Needs of the Forensic Sciences Community, National Research Council, *Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward*, National Academies Press, Washington DC, 2009, 3.

⁵ Committee on Identifying the Needs of the Forensic Sciences Community, National Research Council, *Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward*, National Academies Press, Washington DC, 2009, 7. o.

⁶ Edmond, Gary, *Is reliability sufficient? The Law Commission and expert evidence in international and interdisciplinary perspective (Part 1)*, http://www.law.unsw.edu.au/sites/law.unsw.edu.au/files/docs/posts/edmond_part_1.ijep_2012.16.1.391.pdf. 2012, 43–44. (letöltés: 2013. április 27.)

⁷ Pl.: kézírás összehasonlítás, hangazonosítás bizonyos esetei. Redmayne, Mike, *Expert Evidence and Criminal Justice*, Oxford University Press, Oxford, 2001, 98–99.

⁸ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 170.

⁹ R. v. Mark Dallagher [2002] EWCA Crim 1903; [2005] 1 Cr App R 12.

* *Doktorandusz hallgató*

¹ Továbbiakban: Anglia.

² Committee on Identifying the Needs of the Forensic Sciences Community, National Research Council, *Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward*, National Academies Press, Washington DC, 2009, 1–2.

³ Az eljáró bizottság tudósokból, mérnökökből, orvos kutatókból, statisztikusokból, pszichológusból, ügyvédből, jogprofesszorból és bíróból állt.

szóló, utóbb megalapozatlannak minősített szakvéleményeken alapult. A tárgyaláson a vád egyik szakértője „teljes meggyőződéssel” állította azt, hogy a szelöltető ablakon talált fülnyomat Dallagher-tól származik, míg a másik szakértő „csekély esélyét” látta annak, hogy valaki más hagyta volna azt a helyszínen. A határozott nyomszakértőkkel szemben a megismételt eljárásban lefolytatott DNS vizsgálat kizárta Dallagher-t, rávilágítva ezzel a korábbi elítéléshez vezető bizonyítékok megbízhatatlan jellegére. A tévedés okát utóbb abban látták, hogy a fülnyomat összehasonlítás megállapításai nem objektíven ellenőrzött mérési technikákon, hanem nagymértékben szubjektív tényezőkön, elégtelen adatokkal alátámasztott, és így kétes – a fülnyomatok egyediségére épülő hipotézisen – alapultak.

2. *Cannings-ügy*¹⁰: a vádlott két csecsemőkorú gyermeke megölése miatti elsőfokú elítélése egy olyan elmentmondást nem tűrő, dogmatikus szakvéleményen alapult, amely szerint önmagában a két vagy több megmagyarázhatatlan csecsemőhalál ugyanabban a családban – eltérő okot nem találva – csak azt jelentheti, hogy gyilkosság történt. Az újabb vélemény szerint a többszörös halálesetnek lehet genetikai oka is, és utalva a legnagyobb, ilyen tragédiákat megélt családok utánkövetéses vizsgálatára, megállapította, hogy azok előfordulása általában természetes okokra vezethető vissza¹¹. A Court of Appeal végül megváltoztatta az elsőfokú döntést.

3. *Clark-ügy*¹²: a vád oldalán fellépő gyermekorvos által adott, statisztikai bizonyítékokra alapított szakvélemény bizonyult megalapozatlannak. Az orvosszakértő, aki nem volt statisztikus, csupán feltételezte, hogy a két gyermek halála nem genetikai, vagy környezeti okokra vezethető vissza. Állítása szerint 1 a 73 millióhoz az esélye annak, hogy ugyanabban a családban két, természetes módon bekövetkező gyermekági haláleset következzen be. Ezen ügyben azonban nyilvánvaló kellett volna legyen, hogy a statisztikai bizonyítás kívül esett az orvos kompetenciáján. Másrészt a fellebbviteli bíróság álláspontja szerint a számadatok erősen megtévesztőek voltak a természetes halálokok valószínűségi arányát illetően hozzátéve azt, hogy ha a statisztikai adatok erősen kétségesek, úgy az eredményes terhelti fellebbezés alapjául szolgálhat. A másodfok sajnálatosnak tartotta, hogy az elsőfokú bírónak nem szentelt kellő figyelmet arra, hogy e bizonyíték egyáltalán elfogadható-e¹³. Megjegyezte továbbá, hogy az a mód, ahogy a szakértő megfogalmazta állításait, erősen befolyásolhatta az esküdtszék mérlegelését¹⁴.

¹⁰ [2004] EWCA Crim 1; [2004] 1 WLR 2607.

¹¹ Indokolás 141.

¹² [2003] EWCA Crim 1020; [2003] 2 FCR 447.

¹³ Indokolás 173.

¹⁴ Indokolás 94.; 178.

4. *Harris és társai ügy*¹⁵: az idegenkezűség, és így a bűnössé nyilvánítást – a korábbi 40 éves gyakorlattal egyezően – döntően a sértett által elszenvedett (három, koponyán belüli) sérülés jellegére, azok együttes jelenlétére alapozták, amely sérülésfajták a tudomány állása szerint egyidejűleg nem származhattak balesetből. Erre a – szűk adatbázison végzett kutatásokon álló – megállapításra alapított szakvéleményre támaszkodott kizárólag a vád, amely diagnózis elégtelen vizsgálaton és empirikus kutatási adatokon alapult ahhoz, hogy alátámasszon egy határozott szakértői állítást. A fellebbviteli bíróság mégis úgy vélte: ugyan az igazságszolgáltatás nem volt képes ellenőrizni és kezelni a szakértői bizonyítást, e téren mégsem szükséges – az eddigi kialakított kötelezettségeket, elvárásokat tartalmazó –, hatályos rendelkezések mellett új irányelveket megfogalmazni^{16, 17}.

A szakvélemények mechanikus, kritikátlan felhasználása (*laissez-faire attitűd*), és az ebből adódó hibás döntések vezettek el ahhoz a 2009-ben indult reformfolyamathoz, amelynek elsődleges célja olyan javaslatok megfogalmazása, amelyek biztosíthatják a kizárólag megalapozott, megbízható szakvélemények felhasználását. Minthogy a szakértői bizonyítás szabadjára engedése mellett a magyar joggyakorlat is elhanyagolta a kiszámítható és hatékony szempontrendszer kialakítását és így annak hatékony számon kérhetőségét, talán tanulságos lehet annak a transzparens kísérletnek a módja és közbenső eredménye, amely Angliában 2009-től kezdődően zajlik.

II. A konzultáció kezdete – a vitairat

Az 1965-ös Law Commission Act alapján az angol és a wales-i jog legkülönbözőbb területeinek a felülvizsgálatára, egyszerűsítésére, megújítására és a szükséges reformjavaslatok megfogalmazására jött létre a Law Commission England and Wales elnevezésű független testület¹⁸. Tevékenysége során tett javaslatainak döntő többségét törvénybe iktatták; jelentősége a 2009-es törvény módosítással tovább nőtt, mert a Kormány képviselője útján immár indokolni köteles, ha a Bizottság valamely javaslatát nem implementálja¹⁹. A Bizottság²⁰ – a House of Commons' Science and

¹⁵ [2005] EWCA Crim 1980; [2006] 1 Cr App R 5.

¹⁶ Indokolás 269.; 273.

¹⁷ Nem hagyhatjuk ki az ítélet utolsó, 275. pontjának megemlítését, amelyben a bíróság hálóját fejezte ki(!) az eljárás különböző résztvevői (jogászok, szakértők) felé azért a „csodálatos értékű” munkáért és időért, amit a fellebbviteli eljárásra szántak elismerve azt, hogy a bíróság nagyban függ mások szakmai segítségétől, ezért tisztelettel adózik erőfeszítéseikért.

¹⁸ Továbbiakban: Bizottság.

¹⁹ Law Commission Act 1965 3A cikk. (1) bekezdés.

²⁰ Tagjai a konzultáció kezdetén: The Rt Hon Lord Justice Etherton (elnök), Elizabeth Cooke professzor, David Hertzell, Jeremy Horder professzor, Kenneth Parker a Királynő Tanácsadója; igazgató Mark Ormerod.

Technology Committee²¹ felkérése nyomán – a büntetőeljárásbeli szakértői bizonyítás elfogadhatóságával és megértésével kapcsolatos – ily módon első alkalommal való – megújításának szándékával 2009 áprilisában egy széles körű konzultációs folyamatot indított el. A Bizottság kezdeti elképzelése szerint a büntető igazságszolgáltatás legkülönbözőbb kulcsszereplői együttműködése révén egy új, a szakértői bizonyíték büntetőeljárásban való felhasználását meghatározó teszt kerülne kidolgozásra. Ennek érdekében egy széleskörű vitára szánt javaslat csomagot hirdettek meg, amelyre 2009. április 7. és 2009. július 7. napja között lehetett reagálni, javaslatokat és kritikát megfogalmazni, majd azt elküldeni a Bizottság részére. A konzultációs irat részét képezte egy rövid, a gyakorlati lebonyolítás elveit tartalmazó „kódex”, amely – egyebek mellett – rögzítette a kialakított válaszok alapos vizsgálatának, és a válaszadókkal való kapcsolattartás kötelezettségét. A vitaindító irat 6 fő részből állt; a bevezetést követően a – néhány újabb jogeseten keresztül érzékeltetett – probléma azonosítására került sor. A 3. rész a problémákhoz vezető gyakorlat kritikáját tartalmazta, amelyet a különböző, új megközelítéseket tartalmazó álláspontok leírása követett. Mindezekből adódóan fogalmazta meg a Bizottság vitaindító következtetéseit és azok magyarázatait a két befejező fejezetben. Az irat mellékletében szerepelt még a megfogalmazott javaslatokhoz kapcsolódó hatásvizsgálat is, amely a költség/haszon elemzéstől a lehetséges kockázatok számbavételét fogta át. Jelen fejezetben a Bizottság problémafelvetését²² részletezem, amelyet követően a lehetséges megoldási modellek felsorolása²³, és a legfontosabb részletszabályokra vonatkozó vitaindító álláspontok²⁴ ismertetése követ. A konzultáció résztvevőinek reakciói nyomán, a konzultáció eredményeképp megfogalmazott legfontosabb végleges javaslatokat a IV. fejezetben taglalom, néhány alternatív megoldás és kritika felvillantásával.

Az egyes büntetőeljárásokban a szakértők rendelkeznek azzal a szakértelemmel, amely az esküdtek és a bírák döntéshozatalában relevánsnak tekinthető tények megítéléséhez bizonyos esetekben szükséges lehet. A Common Law területén elviekben a szakértő feladata az esküdteknek a releváns bizonyíték értékeléséhez szükséges tájékoztatása. Bizonyos, különösen nehezen érthető (például magas fokú matematikai, statisztikai tételek előzetes megértését igénylő) szakterületeket érintő esetekben azonban az esküdtek

szimplán alkalmazkodnak a szakértő álláspontjához. Azaz a szakértői bizonyíték gyakorlati meggyőző ereje, a „tévedhetetlenség aurája” és annak valószínűsége, hogy azt az esküdtek saját vélemény kialakítása nélkül elfogadják, valószínűsíthetően függ az érintett szakterület komplexitásától. Mindez a kevésbé ellenőrzött szakterület újszerűsége, a módszer érvényességének kétségessége, vagy egyéb ok miatt növeli annak a veszélyét, hogy a szakvélemény megbízhatóságával kapcsolatban jogos kételyek fogalmazhatók meg. E probléma különösen akkor aggasztó, ha az adott szakterületen nincs más szakértő, aki adott esetben kritikát tudna megfogalmazni. További problémaként jelentkezett az ellenőrző szakértők tevékenységének hatástalansága, és a módszertani hibák esküdtek előtti megvitatásának képessége is. A bevezetőben említett esetek ezen probléma létezését alátámasztották, de a Bizottság szerint csak a jéghegy csúcsát jelentik, mert féltő, hogy az érintettek túl több más szakterület sem megbízható, ami jelentős kockázatot jelent, és a reform szükségességét jelzi. Összegezve: kétséges megbízhatóságú szakértői bizonyítékokat túl szabadon használnak fel, túl gyenge az ellen oldal ellenőrzése és túlságosan kritikátlanul fogadja el az egyes véleményeket az esküdtszék. A Court of Appeal felismerte azt, hogy a szakvéleménynek megbízhatónak kell lennie ahhoz, hogy alkalmas legyen arra, hogy az esküdtszék figyelembe vegye. Ugyanakkor az elsőfokú bírónak kevés iránymutatása van ahhoz, hogy az elfogadhatóság kérdésében dönteni tudjon. Az elmélet és a gyakorlat körében már megelőzően széles körű egyetértés volt a szakértői bizonyítékok vizsgálatának új alapokra helyezéséről annak érdekében, hogy csak megbízható bizonyítékokat vegyenek figyelembe az esküdtek. Erre a következtetésre jutott a Bizottság is, amikor megfogalmazta reformjavaslatát. Ennek kiindulópontja az, hogy a szakértői bizonyítéknak ki kell elégítenie a bizonyító erő minimális szintjét ahhoz, hogy a büntetőeljárásban felhasználhassák. A bizonyító erő vizsgálatának menetére nézve 4 lehetséges módszert kínáltak:

1. *Kizárólagos diszkréció, iránymutatás nélkül:* a szakértő bizonyíték ugyanolyan értékelés alá esne, mint minden egyéb bizonyíték, azaz felhasználását csak akkor lehetne megtagadni, ha fennáll annak a veszélye, hogy felhasználása megtévesztené, összezavarná az esküdteket.

2. *Kizárólagos diszkréció iránymutatással:* az előzővel egyező alaptétel azzal kiegészítve, hogy az elsőfokú bíró segítségképpen speciális útmutatással bír a megbízhatóság kérdésében való döntéshez.

3. *Az adott szakterület képviselőinek megegyezését bíró elfogadhatósági szabály:* egy előzetes elfogadhatósági teszt, amely az ún. Frye-tesztel egyezően szakértői konszenzuson alapul. A Frye-teszt két tényező figyelembevételét követeli meg: először, a bíró-

²¹ Az angol parlament alsóházában működő „Tudományos és Technológiai Bizottság”.

²² The Law Commission, *The Admissibility of Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales – A New Approach to the Determination of Evidentiary Reliability – A Consultation Paper*, London, 2009, 8–17.

²³ The Law Commission, *The Admissibility of Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales – A New Approach to the Determination of Evidentiary Reliability – A Consultation Paper*, London, 2009, 24–47.

²⁴ The Law Commission, *The Admissibility of Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales – A New Approach to the Determination of Evidentiary Reliability – A Consultation Paper*, London, 2009, 48–69.

ságnak azonosítania kell a szakértő szakismeretét az adott speciális tudományterületen, majd annak megállapítása, vajon a szakértő módszerei, elméletei és következtetései megfelelnek-e az „általános elfogadottság” szabályának²⁵. Az eljáró bíró lényegében alkalmazkodik az érintett szakterület képviselői által elfogadottakhoz, ami ellentétes azon kívánnalommal, hogy a bíró viselje a döntés felelősségét (ún. Bonython-teszt), másrészt feltétlenül az adott szakterület (nagyfokú) homogenitásával számol.

4. *A felkínált bizonyítékok megbízhatóságának elsőfokú bíró általi felmérését megkövetelő elfogadhatósági szabály*: az ún. Daubert-tesztel egyező teszt meghatározza az alkalmazott módszer és a szakvéleményt alátámasztó hipotézisek validitását. A Supreme Court kidolgozta teszt nem kimerítő jelleggel az alapul szolgáló elmélet teszteltségét, felülvizsgálatnak való alávetettségét, publikáltságát, a lehetséges hibarány ismertségét, valamint a releváns tudományos közösségben az elmélet általánosan elfogadottságát határozta meg.

A Bizottság megítélése szerint a lehetséges megközelítések közül a Daubert típusú megbízhatósági teszt – megfelelő szakmai (tovább)képzéssel – a legalkalmasabb a megbízhatatlan szakvélemények kizárására²⁶.

A probléma meghatározása, és a lehetséges megoldási modellek mellett a részletszabályokat négy fő kérdéskörben bocsátották konzultációra: 1. a Daubert-ügyből ismert „kapuőr” szerep és a megbízhatóságon alapú elfogadhatósági teszt; 2. a meggyőzés terhe; 3. a bíróság által alkalmazott szakértő igénybevétele; 4. képzés és akkreditáció.

1. A Supreme Court 1993-as döntése szerint az eljáró bíró dönt mérlegelési jogkörében eljárva arról, hogy elfogadja-e a szakértői véleményt. E „kapuőri” funkció a szakértői bizonyíték elfogadhatóságának esetről-esetre való értékelését követeli meg²⁷. Ilyen feladatot tartottak szükségesnek a Bizottság tagjai az angol bíróságok számára is, amelynek – meglátásuk szerint – egy meghatározott teszt végrehajtásával tehetnének eleget. Elsődleges vizsgálatuk tárgya az kellene legyen, hogy a bizonyíték releváns-e az ügyben, érdemi segítséget jelent-e az esküdteknek, valamint a szakértő kvalifikáltsága az adott területen megfelelő-e, és képes-e pártatlan véleményt adni. Ha a bizonyíték bármelyik okból elbukik az előzetes szűrőn, nem használható fel az ügyben. Az elsődleges teszt pozitív eredményét követné a már említett „kapuőri”

szerep, a szakértői bizonyíték megbízhatóságának, az alapul szolgáló módszernek a vizsgálata. A Bizottság eredeti javaslata szerint a szakvélemény akkor elfogadható, ha a felállított hármasszűrő eredményeképp a megbízhatósága megfelelő, azaz: megalapozott elveken, technológián és feltételezéseken alapul; ezen elvek, technológiák és feltételezések adekvátnak alkalmazhatók az adott ügyben; és a bizonyítékot ezen elvek, technológiák és feltételezések alátámasztják.

A Bizottság megkülönböztette a tudományos-, és a (nem tudományos) tapasztalaton alapuló szakvéleményeket²⁸. Ezen megkülönböztetés nyomán konkrét szempontokat határozott meg a módszer megalapozottságának vizsgálata körében a két csoportra külön-külön. Az elsőfokú bíró hatáskörébe utalta annak megállapítását, hogy egy adott szakterületen alapuló bizonyíték melyik csoportba tartozik. Második lépcsőben a megalapozottnak talált módszer adott ügy tényeire vonatkozó alkalmazását kell vizsgálnia. Relatív kisebb hibák még elfogadhatók, a mérlegelés körében értékelendők, de ha az alkalmazás alapjaiban hibás, mert pl. a vizsgálatban ténybeli pontatlanságok és megalapozatlan feltételezések szerepelnek, a bizonyíték, mint elfogadhatatlan nem kerülhetne az esküdtek elé. A teszt harmadik lépcsője a szakértői következtetéseket megalapozó okfejtések vizsgálatát követeli meg, azaz logikailag összhangban van-e az alkalmazott elvekkel, módszerrel, feltételezésekkel. E bírói vizsgálatnak azonban nem tárgya az, hogy a szakértői következtetések helyesek-e, mert ez az esküdtszék kompetenciájába tartozik.

2. A konzultációra bocsátott irat szerint az ellenérdekű fél, vagy a bíró által támasztott kétely esetén nem szükséges speciális bizonyítási szabályt felállítani a megbízhatóság igazolására. Annak a félnek, aki szakvéleményt kíván felhasználni, legyen az akár a vád, akár a védelem, kell igazolnia azt, hogy a bizonyíték kellőképpen megbízható ahhoz, hogy a tényállás megállapításánál figyelembe vegyék. A Bizottság e körben nem tartott szükségesnek bármifajta kedvezményt a védelem számára. Ugyanakkor lényeges különbségnek látta azt, hogy az esküdtszék akkor alapíthatja megállapításait a vád szakvéleményére, ha annak helytállósága felől nincs kétsége, míg ha a védelem szakvéleménye csupán ésszerű kételyeket támaszt, úgy a vádlottat fel kell mentenie. Ami praktikus azt jelenti, hogy a bírónak az elfogadhatóság körében kevésbé kritikusan kell szemlélnie a védelem, mint a vád szakvéleményét, azonban ez nem okozhatja azt, hogy a védelem megbízhatatlan véleményekkel tévessze meg az esküdteket. A Bizottság e kérdésnek különöse jelentőséget tulajdonított.

3. A Bizottság eredeti javaslata szerint annak megállapításánál, hogy a szakvélemény megbízható-e, különösen bonyolult megítélésű szakterület esetén indokolt a bíró számára kivételesen biztosítani független szakértő igénybevételét. A Bizottság szerint a termé-

²⁵ Legfőbb hátránya, hogy nem hagyott teret az új, vagy szokatlan tudományos elméleteknek, amelyek alátámaszthatják valamelyik fél állítását. Matson, Jack V. – Daou, Suha F. – Soper, Jeffrey G., *Effective Expert Witnessing (Practices for the 21st Century) Fourth Edition*, CRC Press, Boca Raton, 2004, 14–15.

²⁶ The Law Commission, *The Admissibility of Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales – A New Approach to the Determination of Evidentiary Reliability – A Consultation Paper*, London, 2009, 47.

²⁷ Matson, Jack V. – Daou, Suha F. – Soper, Jeffrey G., *Effective Expert Witnessing (Practices for the 21st Century) Fourth Edition*, CRC Press, Boca Raton, 2004, 17.

²⁸ Utóbbi kategóriába sorolta pl.: a könyvvizsgálat, az írásszakértés területét.

szetes igazságérzet ugyan megkívánná azt, hogy e személy elérhető legyen a felek számára, neki kérdéseket tehessenek fel, és értékelhessék az álláspontját, azonban az eredeti elképzelés szerint nem adna szakvéleményt (szolgáltatna bizonyítékot), csak tanácsot a megbízhatóság kérdésében. (Habár ez burkoltan megtörténhet.) Fellépése kivételes, feladata pedig csak annak meghatározása lenne, hogy a szakvélemény tudományosnak és megbízhatónak tekinthető-e; a végső döntés a bírónak maradna.

4. Habár konkrét javaslatokat nem fogalmazott meg a Bizottság az oktatás és az akkreditáció tárgyában, de kiemelte a képzés fontosságát különösen a tudományos módszertan, a statisztika, illetőleg a gyakorlatorientált szakterületek megbízhatóságának meghatározása terén²⁹. A vitairat szerint a bírácoknak nem kell tudóssá válniuk, de képesnek kell lenniük arra, hogy kritikus szemlélői legyenek az eléjük kerülő szakterületeknek. Az akkreditáció, ezen belül a szakértők kötelező regisztrációjának előnyét a megalapozatlan bizonyítékok korai kiszűrésében látta. Egy szakértő, ha néhány alkalommal megbízhatatlannak bizonyul, elveszíti akkreditációját, és ezzel jogát arra, hogy az egyes ügyekben eljárjon. Ennek ellenére a kötelező regisztrációt nem tekintették praktikusnak, mert a szakértői bizonyítás gyakoribbá válásával járna, ami indokolatlan költségeket generálna. Mindazonáltal a nem kötelező regisztráció, mint a magasabb megbízhatóság biztosítója, az értékelés egyik szempontja lehet a bírónak számára.

Mindezen okfejtések eredményeképp a Bizottság széles konzultációra szánt legfőbb javaslatai/alapkérdései az alábbiak voltak³⁰: Egyetért-e (azon javaslattal, hogy)

- szükség van egy kötelező erejű tesztre a szakértői bizonyíték büntetőeljárásbeli elfogadhatóságával kapcsolatban?
- a bírácok számára biztosítani kell-e a szakértői bizonyítékok bizonyító erejének meghatározására vonatkozó irányelveket?
- a tapasztalaton alapuló (nem tudományos) szakértői bizonyítás részére megfogalmazott (konkrét) irányelvekkel?
- amennyiben szükséges a felek – akár az ügyész, akár a vádlott – kötelesek-e, az általuk felajánlott szakértői bizonyíték megalapozott megbízhatóságát demonstrálni, mielőtt az az esküdtszék elé kerül?
- egyéb szempontokból a szakértői bizonyítás büntetőeljárásbeli elfogadhatóságának hatályos jog szerinti igazgatása kielégítő-e? Ha igen, ezen szabályokat ún. elsődleges jogforrásban szükséges-e kodifikálni?

²⁹ Az Egyesült Királyságban hagyományosan nem alakult ki átfogó akkreditációs rendszer, vagy szakértői reguláció. Leveson, Lord Justice, <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Speeches/speech-by-lj-leveson-kcl-expert-evidence-161110.pdf>. 2010, 18. (letöltés: 2013. május 22.)

³⁰ The Law Commission, *The Admissibility of Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales – A New Approach to the Determination of Evidentiary Reliability – A Consultation Paper*, London, 2009, 68. (A reform lehetséges hatásaira nézve külön kérdéssort állítottak fel.)

További felvetés tárgyát képezte azon elképzelés, miszerint:

- az elsőfokú bírónak – kivételes esetekben – a szakértői bizonyíték bizonyító erejének meghatározásához javasolt teszt alkalmazásában való segítségnyújtáshoz igénybe vehessen egy független törvényszéki szakértőt; továbbá
- a szakvélemény bizonyító erejének kérdéséről minden esetben az esküdtszék eskütétele előtt döntsenek-e, közbenső fellebbezés lehetőségének biztosításával.

III. A konzultáció résztvevői

A Bizottság által elindított folyamat a kezdetektől nyilvános, minden érdeklődő számára megismerhető. Minden releváns anyag, így a fentebb részletezett konzultációs irat hozzáférhető, ahogy azon szereplők névsora is, akik végül szakmai hozzászólásukkal gazdagították a reformfolyamatot. Sőt az egyes kérdéskörökkel kapcsolatban kifejtett álláspontok is megismerhetők. A Bizottság által nyilvánosságra hozott „stáblista” a közel 100 szereplőjével lenyűgöző. A szakértői bizonyítás lényegében minden érintettjének több képviselője is részt vett a konzultációban, szakmai érvekkel hozzászólott az egyes kérdésekhez; oly mértékű véleménytömeg állt a Bizottság rendelkezésére, amely alkalmas lehetett megalapozott javaslatok megfogalmazására. Természetes-, és jogi személyek egyaránt kifejtették álláspontjukat; az igazságszolgáltatás klasszikus résztvevői mellett a szakértői közösség képviselői, különböző egyetemek, tudományok professzorai és képviselői. A büntetőeljárás három oldalából mind az ügyészi oldal (pl.: The Crown Prosecution Service), a védelem (pl.: Criminal Bar Association), és a bíróság (pl.: Council of HM Circuit Judges) is jelen volt. Példaértékű, hogy egy alapvetően jogi folyamathoz a különböző tudományágak képviselőinek szervezetei ily nagy mértékben csatlakoztak; talán épp ez az interdiszciplinaritás teszi a szakértői tevékenységet a bizonyítás legizgalmasabb részévé. Nemcsak a szakértői alapszervezetnek számító The Academy of Experts, hanem az egyes szakterületek szerveződései, így a British Medical Association, a The British Psychological Society, vagy a Royal College of Paediatrics and Child Health egyaránt felbukkantak; ahogy a különböző kutatóhelyek – köztük magáncégek is – (pl.: Forensic Science Service, The Forensic Institute) is észrevétették magukat. De a szakértői bizonyítás fejlődési irányait jelzi a British Standards Institution, a United Kingdom Accreditation Service, vagy a The Royal Statistical Society megjelenése is. Az angol jog sajátosságaiból adódóan a résztvevők más országokból is bekapcsolódtak, pl.: Gary Edmond, az ausztrál New South Wales-i egyetem professzora, vagy Pierre Margot a lausanne-i egyetem tanára. Emellett szép számmal vettek részt angol (jog)tudósok is, pl.: David

Tim orvosprofesszor, David Hand a statisztika professzora, vagy Paul Roberts nottingham-i jogászprofesszor. Összességében a legkülönbözőbb irányból származó szempontok, érvek és magyarázatok álltak a Bizottság rendelkezésére...

A 12 hetes időtartamban megszabott konzultáció mellett, illetőleg azt követően különböző konferenciákon és élénk szakirodalmi diskurzuson keresztül tovább folytatódott a vita, a párbeszéd. A Bizottság megfogalmazta véglegesnek szánt ajánlásait, kidolgoztak egy törvényjavaslatot, majd annak gyakorlati alkalmazhatósága érdekében újabb konzultációs körök következtek³¹ több, mint 40 résztvevővel; végül 2011. március 22. napján megjelent a Bizottság jelentése³² *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales* címen.

IV. A konzultáció eredménye – az egyes javaslatok

A 211. oldalas Jelentés a hatályos gyakorlat főbb elemeinek ismertetését követően részletes és alapos elemzést adja a felvetett problémáknak, utal a legfontosabb hozzászólásokra, és természetesen tartalmazza a Bizottság indokolással ellátott javaslatait. Valós és kitalált eseteken keresztül kitér a megfogalmazott javaslatok gyakorlati alkalmazhatóságára, konkrét törvény- és törvénymódosító javaslatokat tartalmaz, valamint a lehetséges költségek felmérésétől a fenntartható fejlődéssel való kapcsolatáig elemzi a reform lehetséges hatásait.

A reformfolyamat kiindulópontja az a konkrét ügyekben tükröződő problémafelismerés volt, amely szerint a szakértői bizonyítékok büntetőeljárásbeli felhasználására – elégtelen vizsgálat után – túlságosan könnyedén kerül sor, így fennáll a veszélye annak, hogy az esküdtek pusztán alkalmazkodnak a felajánlott szakvéleményekhez³³. Másfelől az ügyészek nem minden esetben kérdezik ki teljes alaposítással a szakértőket, amely során hatékonyan kiszűrhetnék a szakértői módszertanban, adatokban, és érvelésben rejlő esetleges hibákat³⁴. A The Criminal Bar Association szerint a hatályos gyakorlat jelentős számú hibás döntéshez járult hozzá, a kockázat változatlanul fennáll, ezért sürgős változásra van szükség³⁵. Az egyik állás-

pont szerint³⁶ magasabb szintű szakmai sztenderdek alkalmazásával és a hatályos szabályok kikényszerítésével javítható az ítélkezési gyakorlat, míg többek szerint a kialakult helyzet egy új „felhasználási kultúra” kialakítását igényli. A Bizottság kiindulópontként rögzítette, hogy a szakértői bizonyítás a bizonyítási eljárás külön szegmense, amely speciális szabályozást igényel. E szabályozásnak pedig az kell legyen a célja, hogy a szakértői bizonyítékok elfogadhatósága magasabb színvonalon történjen annak érdekében, hogy csökkentsék a megbízhatatlan szakvélemények esküdtek elé kerülésének kockázatát. A Bizottság a megoldás kulcsát egy új, törvénybe foglalt megbízhatósági tesztben látta, ami a magasabb szakmai színvonal eszköze lehet úgy a szakértők körében, mint az egyes büntetőeljárásokban. A Bizottság szerint a konzultáció során igen nagy számban, de nem teljes körűen támogatott új elképzelésnek törvényi formát kell kapnia, amely a büntetőeljárásban felmerülő szakvélemények lehető legszélesebb körét fogná át³⁷. Erre egy olyan keretszabályozást találtak megfelelőnek, amely keresztezve a szakvélemény tartalmának és annak megfogalmazásának szempontjait, hivatkozási alapul szolgál minden szakvélemény értékelése során, és amely biztosítja azt, hogy csak akkor használják fel a szakvéleményt, ha az kellőképpen megbízható. Az elsőfokú (hivatásos) bíró által – indokoltság esetén – minden esetben, illetőleg a konkrét ügy sajátosságai szerint figyelembe veendő szempontokat³⁸ a következő oldalon lévő *táblázat* szemlélteti.

A bíró csak korlátozott mértékben tekinthet el a teszt alkalmazásától, szükségtelenül, vagy pusztán rutinnal nem kell alkalmaznia, de ezzel a jogával nem élhet vissza. További diszkréciós joga az is, hogy az ellenérdekű fél kifogásának hiányában is (hivatalból) dönthet úgy, hogy alkalmazza a tesztet, avagy ellenkezőleg, kifogás ellenére sem. A javaslat szerint az általános vélelem a megbízhatóság lenne, amely azonban megdőlni, ha a bíróság szerint alapos kétségek fogalmazhatók meg, vagy a vélelem mellőzését külön szabályok írják elő³⁹. Mindez az eddigi gyakorlat felülvizsgálatát, a hosszú ideje elfogadott módszerek új szempontok szerinti értékelését igényli. Ugyancsak mellőzendő a teszt teljes körű alkalmazása a nyomozó hatóság tagja által adott felvilágosítás esetén (kvázi szaktanácsadó). Ekkor csak azt kell igazolni, hogy a nyilatkozó rendelkezik az állítását alátámasztó szakismerettel és képzettséggel. Egy példán illusztrálva: nem indokolt a megbízhatóság vizsgálata akkor, ha a nyomozó hatóság tagja arról nyilatkozik, hogy a drogdílernek általában milyen eszközöket használnak, de akkor igen, ha

³¹ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings*, <http://lawcommission.justice.gov.uk/areas/expert-evidence-in-criminal-trials.htm> (letöltés: 2013. május 9.)

³² Továbbiakban: Jelentés.

³³ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 4.

³⁴ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings*, <http://lawcommission.justice.gov.uk/areas/expert-evidence-in-criminal-trials.htm> (letöltés: 2013. május 9.)

³⁵ The Law Commission, *Expert Evidence Consultation Responses*, http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp190_Expert_Evidence_Consultation_Responses.pdf. 21.

³⁶ Academy of Experts; The Law Commission, *Expert Evidence Consultation Responses*, http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp190_Expert_Evidence_Consultation_Responses.pdf. 27. o.

³⁷ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 58.

³⁸ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 60–61.; 65–66.

³⁹ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 70.; 73.

Általános szempontok	
Elfogadás feltételei	Elfogadást kizáró okok
<ul style="list-style-type: none"> a bizonyíték teljesen megalapozott; a vélemény bizonyító ereje garantált tekintettel azokra az alapokra, amelyekre nyugszik; 	<ul style="list-style-type: none"> olyan hipotézisen alapul, amelyet nem vettek alapos vizsgálat alá, vagy elbukott ezen vizsgálat során; ha igazolhatatlan feltevésen, vagy hibás adatokon alapul; olyan vizsgálatra, technológiára, módszerre, vagy eljárásra épül, amelyek megfelelően nem hajthatók végre, vagy az adott esetben nem alkalmazhatók megfelelően; olyan következtetésre, konklúzióra épít, amelyhez a szakértő nem jutott el
Különös szempontok (kétség felmerülése esetén; adott ügghöz válogatva)	
<ul style="list-style-type: none"> az adatok mennyisége és minősége, amelyeken a vélemény alapul, és a módszer érvényessége, amelyből nyerték azokat; megfelelő magyarázatot ad-e a szakértő a megállapításokra vonatkozóan; a szakvélemény megfelelően figyelembe veszi-e az olyan kérdéseket, mint a pontosság mértéke, a bizonytalanság határa, ezen eredmények a pontosságra, vagy a megbízhatóságra gyakorolt hatása; a szakvélemény más szakértő által mennyiben felülvizsgált, és mi e szakértő véleménye; a szakvélemény alapjául szolgáló kérdések mennyiben esnek a szakértő kompetenciáján kívülre; a szakértő által elérhető releváns adatok teljessége, és a szakértő által ténylegesen figyelembe vett adatok mértéke; vajon van-e több szakértői vélemény a kérdéses témában, és ha van, e szakértői vélemények milyen helyzetben irányadók, valamint, vajon előnyben részesítik-e a szakértő által felkínált és teljes mértékben kifejtésre került véleményét; a szakértő által alkalmazott módszer követi-e az általános gyakorlatot, és ha nem, az eltérés oka megfelelően indokolt-e; minden egyéb, relevánsnak tűnő tényező 	

1. számú táblázat: értékelési szempontok

állítás szerint a terheltnél talált kábítószer több, mint amit a személyes fogyasztás indokolna⁴⁰. A konzultáció résztvevői általában kedvezően fogadták az új megbízhatósági teszt, illetőleg a kapcsolódó iránymutatások alkalmazásának a bevezetését. Egyetértésük mellett szóltak fenntartásaikról is, hangsúlyozták a szakértők és/vagy a bírák képzésének, az akkreditációnak a fontosságát, a teszt rugalmas, indokolt esetekre korlátozó alkalmazását, valamint figyelmeztettek a gyakorlati nehézségekre. A kevés ellenzők egyike, a Forensic Science Service szerint a teszt a kételyek esetről-esetre történő ismétlődéséhez, biztosnak tartott módszerek megkérdőjeleződéséhez vezetne, és nem praktikus a bíróságot tudományos ismeretekkel felvértezni⁴¹. Ehhez kapcsolódik az az ellentétes irányú kritika, miszerint a teszt hatékony alkalmazásához azonban nem volna elégséges, ha a bírák csupán passzív módon, az alapokra szorítkozva próbálnák megérteni a felmerülő szakkérdéseket⁴². A kérdés úgy tűnik változatlanul az, hogy mennyire kell elmennie egy szakmai kérdés megítélésében a jogalkalmazónak? Mennyire kell megismerni és értenie a különböző tudományos megismeréseket?⁴³ Végül e körben megemlítenéd, hogy az irányelvekkel kapcsolatban a konzultáció nyomán a Bizottság revidálta korábbi álláspontját, és a vizsgálati szempontok elvi alkalmazását valamennyi szakvélemény esetében lehetségesnek tartotta.

Széles körű konszenzus övezte azt az álláspontot, hogy a szakvélemény megbízhatóságának igazolása

azt a felet kötelezze, aki azt fel akarja használni az eljárásban. E körben kérdésként merült fel, hogy mindkét felet egyenlő kötelezettség terhelje az általa felkínált szakvélemény kapcsán. Egyik álláspont a teljes szimmetria mellett volt, míg a másik – az ártatlanság védelme nyomán – némi könnyebbséget engedett volna a vádlott által ajánlott véleménnyel kapcsolatban. És volt olyan is, aki egyértelműen az aszimmetria pártján állt⁴⁴. Ide kapcsolódik a gyakorlatban főképp a védelem oldalán fellépő The Forensic Institute nevű magáncég azon általános megállapítása, miszerint lényeges különbség áll fenn egy tudományos elmélet megerősítése és cáfolata között⁴⁵. Nem teljesen egyértelmű ugyanakkor a Bizottság álláspontja, mert habár a fenti tétel megfogalmazása a teljes egyenlőséget sugallja azzal az indokkal, hogy az ártatlanság védelme nem hatalmazza fel a vádlottat arra, hogy az esküdtek félrevezetése érdekében megbízhatatlan szakvéleményt használjon fel⁴⁶, a Jelentésben is megjelenik az eltérő bánásmód lehetősége, így pl. elfogadható lenne részéről a szakvélemény akkor is, ha az alkalmazott módszert az adott terület szakembereinek többsége nem támogatja, de az megalapozott. A fentebb már hivatkozott Gary Edmond 2012-ben megjelent tanulmányában az ártatlanság védelmével és a hibás elítélések veszélyével indokolta azt, hogy a vádlott újszerű és kockázatos módszerrel alapuló szakvéleményt használhasson fel⁴⁷. A Jelentés egyik okfejtése szerint a vé-

⁴⁰ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 81.

⁴¹ The Law Commission, *Expert Evidence Consultation Responses*, http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp190_Expert_Evidence_Consultation_Responses.pdf, 30.

⁴² Edmond, Gary – Roberts, Andrew, *The Law Commission's Report on Expert Evidence in Criminal Proceedings*, *The Criminal Law Review*, Sweet & Maxwell, London, 2011/1. 850. o.

⁴³ Lásd: Grósz Tamás, *A szakvélemény analitikus értékelése a büntetőeljáráshoz*, Magyar Jog, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011/12., 732.

⁴⁴ William O' Brian professzor szerint, a két félnek eltérő lehetőségei (erőforrásai) vannak a szakvéleményeik megalapozására, illetőleg ugyanaz a vélemény elégtelen lehet az elítéléshez, de elégséges a felmentéshez.

⁴⁵ <http://www.theforensicinstitute.com/PDF/Response%20to%20the%20Ministry%20of%20Justice.pdf>, 5.o. (letöltés: 2013. május 21.)

⁴⁶ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 36.

⁴⁷ Edmond, Gary, *Is reliability sufficient? The Law Commission and expert evidence in international and interdisciplinary perspective (Part 1)*, http://www.law.unsw.edu.au/sites/law.unsw.edu.au/files/docs/posts/edmond_part_1.ijep_.2012.16.1.391.pdf, 2012, 60. (letöltés: 2013. április 27.)

delem szakértőjének csupán azt kell kimutatnia, hogy az ő magyarázata okszerű, megalapozott alternatíva. Sőt, ha csak a vád szakvéleményének lehetséges hibáira hívja fel a figyelmet anélkül, hogy alternatív véleményt adna, a megbízhatósági teszt alkalmazására egyáltalán nincs lehetőség⁴⁸.

A konzultáció során felvetett további kérdés volt a megbízhatóság kérdésében hozott bírói döntéssel szembeni jogorvoslat lehetősége. A Bizottság a megbízhatóság kérdését jogkérdésnek tekintette, és ennek megfelelő hatáskört tartott szükségesnek a fellebbviteli bíróság számára. Szemben az ún. Daubert-teszttel, amely széles mérlegelést biztosít az elsőfokú bírónak, és így szűk mozgásteret a másodfoknak, az angol megoldás szerint a nem ügy-specifikus, hanem az alkalmazott módszer alapvető kérdéseiről szóló döntést a fellebbviteli bíróság teljes körűen felülvizsgálhatja⁴⁹. A széles körben támogatott javaslat szerint, ha a fellebbviteli bíróság konklúziója szerint az elsőfokú döntés rossz, akkor azt megváltoztatja. Megoszlottak az álláspontok azonban abban, hogy e jogorvoslatra a tárgyalás előtt, külön volna-e lehetőség; a Bizottság a bíróságok felől érkező javaslatot fogadva el, a külön jogorvoslat mellőzése mellett foglalt állást⁵⁰. Míg a Council of HM Circuit Judges elfogadott álláspontja szerint egy közbenső jogorvoslat lehetősége szétdarabolhatja az eljárást⁵¹, az ellenérvek szerint egy átlagos bíró a döntéshozatal kontextusában nehezen mellőzne (hagyna figyelmen kívül) egy elfogadhatatlan bizonyítékot, ezért egy közbenső jogorvoslattal kisebb volna a későbbi hibázás valószínűsége⁵². Számos esetben a fellebbviteli bíróságok megállapították, hogy a szakvéleményt ki kellett volna rekeszteni, mindamellett a marasztaló döntést helybenhagyták. Egyes szerzők szerint, néhány olyan esetben, amikor a fellebbviteli bíróság helybenhagyta az elsőfokú döntést, az inkriminált szakvélemény nélkül az esküdtek felmentő döntést hoztak volna. Kutatások szerint ennek oka az, hogy egy komplex döntéshozatal során az esküdtek (és feltehetően a bírák) nagy valószínűséggel nyugszanak bele a szakvéleményben foglaltakba, még ha az hibás is⁵³. Éppen ezért a közbenső jogorvoslat lehetősége alkalmasabb a megbízhatatlan szakvélemények kirekesztésére, így a hibák elkerülésére.

A konzultáció további tárgyát képezte annak felvetése is, hogy a megbízhatósági teszt alkalmazásából

eredő problémák megoldására az elsőfokú bíró – kivételes esetekben – igénybe vehessen-e független törvényszéki szakértőt. A független jelző itt azt jelentené, hogy e személyt nem a felek, hanem közvetlenül a Crown Court bírója hívja fel közreműködésre. Feladata az eljáró bíró hatékony segítése a különösen komplex tudományos (pszichológia, pszichiátriai, statisztikai) bizonyítékok megbízhatóságának meghatározásában, de a döntés joga természetesen a bíróé maradna. A konzultáció során a vélemények megoszlottak, a többség alapvetően támogatta (pl.: the British Psychological Society, the Royal College of Psychiatrists), volt aki gyakorlati kérdéseket fogalmazott meg, és volt aki teljes elutasította e lehetőséget. Előnyként fogalmazták meg – egyebek mellett – e szakértő eredendő pártatlanságát, a kétes tudományok és „szakértői” háttérbe szorulásának elvi lehetőségét, a megalapozottabb döntés valószínűségét⁵⁴. Többen gyakorlati nehézségeket fogalmaztak meg; így pl. Susan Weston, aki szerint vitás tudományos kérdésekben nehéz „pártatlan” segítséget találni, vagy Paul Roberts, aki a szakértő kiválasztásának módját, díjazását és annak forrását feszegette⁵⁵. A kiválasztás módja kulcskérdésnek tűnt, a lehetséges személyek körében az új módszerek és az elfogulatlanság egyidejű biztosítását látták problematikusnak (Forensic Access Ltd.)⁵⁶, ahogy az is, hogy a kiválasztás az eljárás minden résztvevője számára átlátható legyen (Law Society)⁵⁷. A Criminal Bar Association mindezek érdekében egy szakértői jegyzék felállítását javasolta. A javaslat ellenzői egyrészt a kapcsolódó költségekre, másrészt arra hivatkoztak, hogy a szakértőknek el kell tudni magyarázniuk saját módszerüket úgy, hogy azt nemcsak a bíró, hanem más jogász is megértse (Criminal Cases Review Commission)⁵⁸, ennél fogva magában a bíróban kell megbízniuk (Bruce Houlder QC)⁵⁹, illetőleg veszélyes, ha egy „segítő” döntő hatással van az elfogadhatóságról való döntésre. (London Criminal Court Solicitors' Association)⁶⁰.

A Bizottság kimunkált javaslata⁶¹ szerint, a bíró törvényben rögzített joga lenne az effajta szakértő igény-

⁴⁸The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 37; 39.

⁴⁹The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 83.

⁵⁰The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 84.

⁵¹The Law Commission, *Expert Evidence Consultation Responses*, http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp190_Expert_Evidence_Consultation_Responses.pdf. 68.

⁵²Edmond, Gary, *Is reliability sufficient? The Law Commission and expert evidence in international and interdisciplinary perspective (Part 1)*, http://www.law.unsw.edu.au/sites/law.unsw.edu.au/files/docs/posts/edmond_part_1.ijep_.2012.16.1.391.pdf. 2012, 52. (letöltés: 2013. április 27.)

⁵³Edmond, Gary – Robert, Andrew, *The Law Commission's Report on Expert Evidence in Criminal Proceedings*, The Criminal Law Review, Sweet & Maxwell, London, 2011/1. 856.

⁵⁴The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 93–94.

⁵⁵The Law Commission, *Expert Evidence Consultation Responses*, http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp190_Expert_Evidence_Consultation_Responses.pdf. 58.

⁵⁶The Law Commission, *Expert Evidence Consultation Responses*, http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp190_Expert_Evidence_Consultation_Responses.pdf. 59.

⁵⁷The Law Commission, *Expert Evidence Consultation Responses*, http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp190_Expert_Evidence_Consultation_Responses.pdf. 62.

⁵⁸The Law Commission, *Expert Evidence Consultation Responses*, http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp190_Expert_Evidence_Consultation_Responses.pdf. 62.

⁵⁹The Law Commission, *Expert Evidence Consultation Responses*, http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp190_Expert_Evidence_Consultation_Responses.pdf. 60.

⁶⁰The Law Commission, *Expert Evidence Consultation Responses*, http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp190_Expert_Evidence_Consultation_Responses.pdf. 61.

⁶¹The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 105–106.

bevétele, figyelemmel a kérdéses szakvélemény ügybeli relevanciájára, a bizonyíték, vagy annak megbízhatósága komplexitására, avagy egyéb lényeges szempontokra. További korlátot jelentene az is, hogy e szakértő igénybevételére – a lehetőséget a magisztrátusi bíróságokra is kiterjeszteni kívánó Court Prosecution Service javaslata ellenére – csak a Crown Court elsőfokú bírója lenne jogosult. A konkrét törvényjavaslat szerint – a felek jogait biztosító transzparencia érdekében – e szakértő kiválasztására egy, a Lord Chancellor által létrehozott jegyzékben szereplő személyek közül kerülne sor, díjazása pedig a bíróság központi költségvetéséből történne⁶². A pártatlanságot egy bonyolult kiválasztási eljárási renddel, az általában egy irányba tevékenykedő szakértők mellőzésével, vagy a felek egyetértése, mint feltétel mellőzésével biztosítanák⁶³. A felek együttes javaslatát a bíró figyelembe veheti, de az nem kötelezi, a végső döntés így a bíróé, amely ellen a felek kifogással élhetnek.

Lényeges változás, hogy e szakértő igénybevételére már a tárgyalást megelőző szakban lehetőség lenne. A szakértő a bíróság kérdéseivel együtt megkapná az eljárás résztvevői által előterjesztett szakvéleményeket, majd az előzetes véleményét a bíróság a felekkel is közölné. Ezt követően a bíróság – a felek és a „szakértője” jelenlétében – még a tárgyalás előtt meghallgatást tartana, ahol – bírói kontroll mellett – előbb a kifogásolt szakvéleményt előterjesztő fél igazolná annak megbízhatóságát, majd az ellenérdekű fél igyekezne cáfolni azt, mindketten akár saját szakértőjük segítségével. Ennek során előbb a bíróság, majd a felek kérdezhetnék a bíró által felkért szakértőt. Végül a felek előadnák álláspontjaikat, majd mindezeket, így a felkért szakértő álláspontját is mérlegelve (azaz kritikátlanul el nem fogadva), mindig a bíró döntene a kifogásolt megbízhatóság kérdésében⁶⁴. A Bizottság elismeri az eljárások elhúzódásának, és a költségek növekedésének lehetőségét, de úgy véli az intézmény kivételessége, és megfelelő eljárásbeli ütemezése esetén ezeket a hátrányokat felülmúlják a potenciális előnyök.

A szakértői bizonyítás felismerten a bizonyítás speciális területe, amely speciális szabályokat igényel. Széles körű vizsgálata során ezért a Bizottság kitért a reformjavaslatok hatályos eljárási szabályokra gyakorolt hatására, és az esetleges további módosítások szükségességére⁶⁵, és így konkrét javaslatokat fogalmazott meg a 2010-es eljárási törvény módosítására is. Kiemelt hangsúlyt kapott a megbízhatósági teszt alkalmazása szempontjából releváns információk tárgyalás előtti kölcsönös közzététele. Ugyanígy előírandónak tartotta a szakértő személyével, esetleges elfoglaltsá-

gával kapcsolatos információk mielőbbi megosztását. A szakvélemény megalapozottságát az eddigieknél több tartalmi elem kötelező előírásával igyekezne biztosítani, amelyek a szakértő személyével kapcsolatos bizalom, illetőleg a bizonyíték meggyőző erejét növelhetik, így például: a szakértő szakértelmére, pártatlanságára vonatkozó információk; rövid és közérthető összefoglalását azon korábbi eseteknek, bírósági döntéseknek ahol a szakértő szakvéleményei – az új megbízhatósági teszt alapján – megbízhatónak, avagy megbízhatatlannak minősültek; arra vonatkozó nyilatkozatot, hogy a vélemény alapjául szolgáló információk milyen mértékben esnek kívül a szakértő kompetenciáján; az alternatív lehetőségek valószínűségének a felvázolását stb. Ugyancsak a fentebb írtak technikai megvalósítása érdekében indokolt a felek és a szakértő(k) aktív részvételével tartott, a bíró vezette, tárgyalást megelőző találkozó lehetőségének kifejezett eljárásjogi biztosítása, amelynek célja a szakkérdések megvitatása, a vitatott pontok tisztázása, elősegítve így a tárgyalási szakasz hatékonyságát. Ha a szakvélemény ekkor megbízhatatlannak találtatna, azt az esküdtek nem ismerhetnék meg. A The Criminal Bar Association javaslatán alapul azon további megfontolás, miszerint azon esetekben, ha az ügy körülményei alapján, a vád alapvetően egy – egyébként vitatott – szakvéleményen alapul, az eljáró bíró a tárgyaláson figyelmezteti az esküdteket a szakvélemény (szakterület) megbízhatóságának határait és lehetséges hibaértékeire.

V. Összegzés

A hibás bírósági döntések képesek a büntető igazságszolgáltatásba vetett közbizalom gyengítésére, ezért minden (jog)állam elemi érdeke, hogy a büntető felelősségre vonásra valamennyiünk számára átlátható és megalapozott módon kerüljön sor. E szándék vezette a fentebb részletezett folyamat résztvevőit, amikor megfogalmazták, majd szintetizálták a szakértői bizonyítással kapcsolatos gondolataikat. Alapproblémaként, mint más angolszász országokban is, a szakértői bizonyítékok *megbízhatóságának értékelése* merült fel, amelynek oka lehet a kötelező akkreditáció – és így az ex lege létrejövő bizalom – hiánya, avagy – Finszter professzor szerint – a nyomozás kifejezetten előkészítő funkciója, és így a bírósági szak, – ezen belül a tárgyalás – akkuzatórius eljárás keretében folytatott bizonyításban játszott elsődleges, meghatározó szerepe⁶⁶. A megújulás központi eleme egy olyan objektív szempontrendszer felállítása volt, amely az egyes szakvélemények kritikusabb vizsgálatára preszcionálja a jogalkalmazókat. Még ha el is fogadjuk azt a kritikát, miszerint a „kellően megbízható” kategória

⁶² The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 154.

⁶³ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 95.

⁶⁴ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 92.

⁶⁵ The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011, 107–123.

⁶⁶ Finszter Géza ELTE ÁJK levelező tagozatán, 2013. április 27. napján tartott előadása.

felállítása csupán a létező szokásjogi küszöbmérték rögzítése, a következetesség igénye miatt semmiképp nem tűnik feleslegesnek, pláne „kényszerzubbony-nak”⁶⁷ a szakértői bizonyítékok mérlegeléséhez szükséges keret – akár jogszabályban történő – rögzítése. De a hazai gyakorlatot szemlélve látható az is, hogy önmagában a kodifikáció sem garancia az elgondolások gyakorlati alkalmazására, ezért az ismertetett kísérlet igazi jelentőségét sem abban látjuk, hogy a közreműködők az ún. elsődleges, azaz a parlament által alkotott jogforrásba kívánják foglaltatni az egyelőre az angol kormány előtt lévő javaslatokat, hanem a kiszámíthatóság iránti elvárásában megjelenő egységes kritikai szemlélet előmozdításában. Ugyanakkor a jogalkalmazási kérdések vélt, vagy valós rendezése mellett a jogalkotás számára talán az a mód szolgálhat igazán mintaként, ahogy Angliában – immár nem először – a probléma észlelésétől a potenciális eljárásjogi megoldásokig eljutottak.

Bibliográfia

- Committee on Identifying the Needs of the Forensic Sciences Community, National Research Council, *Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward*, National Academies Press, Washington DC, 2009;
- Edmond, Gary, *Is reliability sufficient? The Law Commission and expert evidence in international and interdisciplinary perspective (Part 1)*, www.law.unsw.edu.au/profiles/publicationis/1229 2012;
- Edmond, Gary – Roberts, Andrew, *The Law Commission's Report on Expert Evidence in Criminal Proceedings*, The Criminal Law Review, Sweet & Maxwell, London, 2011/1.;
- Grósz Tamás, *A szakvélemény analitikus értékelése a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011/12.;
- <http://www.theforensicinstitute.com/PDF/Response%20to%20the%20Ministry%20of%20Justice.pdf>;
- Leveson, Lord Justice, <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Speeches/speech-by-lj-leveson-kcl-expert-evidence-161110.pdf> 2010;
- Matson, Jack V. – Daou, Suha F. – Soper, Jeffrey G., *Effective Expert Witnessing (Practices for the 21st Century)* Fourth Edition, CRC Press, Boca Raton, 2004;
- Redmayne, Mike, *Expert Evidence and Criminal Justice*, Oxford University Press, Oxford, 2001;
- The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings*, <http://lawcommission.justice.gov.uk/areas/expert-evidence-in-criminal-trials.htm>;
- The Law Commission, *Expert Evidence Consultation Responses*, http://lawcommission.justice.gov.uk/docs/cp190_Expert_Evidence_Consultation_Responses.pdf;
- The Law Commission, *Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales*, London, 2011;
- The Law Commission, *The Admissibility of Expert Evidence in Criminal Proceedings in England and Wales – A New Approach to the Determination of Evidentiary Reliability – A Consultation Paper*, London, 2009;
- Wilson, Adam, *The Law Commission's Recommendation on Expert Opinion Evidence: Sufficient reliability?* <http://webjcli.ncl.ac.uk/2012/issue3/wilson3.html> 2012; ■

⁶⁷ Wilson, Adam, *The Law Commission's Recommendation on Expert Opinion Evidence: Sufficient reliability?* <http://webjcli.ncl.ac.uk/2012/issue3/wilson3.html> 2012, (letöltés: 2013. május 20.)

BTK. FORDÍTÓKULCS

SZERKESZTŐK: **Czine Ágnes, Fiedler Laura**

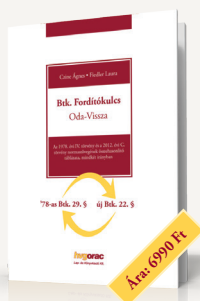
Ez a kiadvány a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény ('78-as Btk.) és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (új Btk.) összehasonlítását tűzi ki céljául, annak érdekében, hogy az Olvasó számára könnyebbé tegye az új Btk. rendelkezéseinek megismerését és az alkalmazásukra történő felkészülést.

A könyv első felében az összehasonlítás megkönnyítése érdekében az első hasáb az új Btk. szövegét tartalmazza annak eredeti sorrendjében, a második hasáiban pedig a '78-as Btk. rendelkezései találhatók az új Btk. szabályainak megfelelő rendben. Így az Olvasónak nem kell keresnie, hogy az új Btk. egyik szabályának a '78-as Btk. melyik rendelkezése felel meg. A könyv második felében található feldolgozás pedig a '78-as Btk. eredeti törvényi sorrendjét követi és ahhoz rendeli az új Btk. szabályait.

A Fordítókulcs különös jelentőségét azok az esetek adják majd, amikor a bűncselekményt a '78-as Btk. hatálya alatt követték el, de a bíróság 2013. július 1. után bírálja el, és az új Btk. enyhébb szabályt tartalmaz, tehát az utóbbi törvénykönyvet kell alkalmaznia.

Bízunk benne, hogy kiadványunk hasznos segítséget nyújt az új Büntető Törvénykönyv megismeréséhez és az alkalmazására való áttéréshez minden jogalkalmazó és érdeklődő számára.

Megjelenés: 2013. július

Ár: 6990 Ft.

WEBES MEGRENDELÉS
-5%

✉ HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1384 Budapest, Pf.: 797 ☎ (36-1) 349-7600 📠 (36-1) 340-2304

✉ info@hvgorac.hu 🌐 www.hvgorac.hu